

UZAKTAN EĞİTİM BAŞLANGICINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARA İLİŞKİN ÖĞRETMEN ÇÖZÜMLERİ

PROBLEMS ENCOUNTERED AT THE BEGINNING OF DISTANCE
EDUCATION AND TEACHER SOLUTIONS FOR PROBLEMS ENCOUNTERED
IN THE PROCESS OF DISTANCE EDUCATION

İlçe Milli Eğitim Müdürü Dr. Ahmet ALİREİSOĞLU

İstanbul Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, alireisoglu34@hotmail.com
İstanbul / Türkiye
ORCID: 0000-0003-2726-4543

İlçe Milli Eğitim Müdürü Dr. Harun TÜYSÜZ

İstanbul Kartal İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, harun_54@hotmail.com
İstanbul / Türkiye
ORCID: 0000-0002-5670-7430

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Selim YİĞİT

İstanbul Kartal İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, selimyigitmem@gmail.com
İstanbul / Türkiye
ORCID: 0000-0002-2805-0902

ÖZET

Toplumların gelişerek tarih sahnesinde medeni ve uygar bir konuma gelebilmesi için en büyük sermayesi olan insanın, iyi eğitilmiş olması temel ve en önemli şarttır. Küreselleşme sonucu sınırların silikleşmesi, hayatın hemen hemen her alanında önemli değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Küreselleşme ile birlikte büyük bir ivme kazanan teknolojik gelişmeler birçok alanda değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Bu değişim ve dönüşümün eğitim alanındaki yansıması, uzaktan eğitim sistemiyle kendine karşılık bulmuş ve klasik eğitim anlayışının dışındaki milyonlarca insanın eğitilmesini sağlamıştır. COVID-19 pandemisi tüm dünyayı etkisi altına alarak hayatın her alanında olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu olumsuz etkilerin en çok hissedildiği alanlardan birisi de eğitim alanıdır. Bu olumsuzluklardan kaçınmak için bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızlı bir adaptasyon ile uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Araştırmanın konusu; COVID-19 salgını sebebiyle yaygın olarak uygulanmaya başlanan uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara karşı geliştirilen çözümlerdir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması deseni kullanılmış olup çalışma grubu belirlenirken kartopu örneklem yönteminden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular kullanılmıştır. Veriler, nitel veri analiz yaklaşımlarından olan içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmada “uzaktan eğitim başlangıcında karşılaşılan sorunlar”, “uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara öğretmen çözümleri”, “uzaktan eğitim sürecinde meslektaşlarının ve yöneticilerinin öğretmene katkıları”, “uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ilgili karşılaşılan sorunlar”, “uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin daha avantajlı olabilmeleri için yapılması gerekenler” gibi temalar araştırılmış ve bu ana temalar ve alt temalar ile ilgili olarak araştırma kapsamında; altyapı ve donanım temelli sorunların ön plana çıktığı, uzaktan eğitime uyum konusunda yaşanan sorunların çoğunlukla motivasyon kaynaklı, en fazla başvurulan çözüm yolunun öğretmenin mesleki alanına yönelik çalışmaların olduğu, ders programlarının düzenlenmesi gibi idari yönden katkıların ön plana çıktığı, öğrencilerin; internet, bilgisayar, altyapı ve platform eksiklikleri ile karşılaştığı, motivasyon sorunları yaşadığı, öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenmesi ve uzaktan eğitim ile ilgili eğitilmesi gerektiği konusundaki tavsiyelerin öne çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, Uzaktan eğitim sorunları, Covid-19, Öğretmen, Öğretmen çözümleri

Abstract

In order for societies to develop and reach a civilized and civilized position on the stage of history, it is the basic and most important condition that human beings, who are their biggest capital, are well educated. The blurring of borders as a result of globalization has caused significant changes in almost every aspect of life and has influenced the whole world. Technological developments, which have gained great momentum with globalization, have caused change and transformation in many areas. The reflection of this change and transformation in the field of education has found its way through the distance education system and has provided the education of millions of people outside the classical education approach. The COVID-19 pandemic has affected the whole world, causing negative effects in all areas of life. One of the areas where these negative effects are felt the most is the field of education. In order to avoid these negativities, the distance education model has been adopted with a rapid adaptation in Turkey as in the whole world. The subject of the research; These are the problems faced by teachers in the distance education process, which has been widely applied due to the COVID-19 epidemic, and the solutions developed against these problems. The case study design, which is one of the qualitative research methods, was used in the research, and the snowball sampling method was used while determining the study group. Questions in the semi-structured interview form were used as data collection tool. The data were analysed with content analysis, which is one of the qualitative data analysis approaches. In the research, "problems encountered at the beginning of distance education", "teacher solutions to the problems encountered in the distance education process", "contributions of colleagues and administrators to the teacher in the distance education process", "problems encountered in the distance education process", "teachers to be more advantageous in the distance education process". Themes such as “what needs to be done” were researched and within the scope of the research regarding these main themes and sub-themes; Infrastructure and hardware-based problems come to the fore, the problems experienced in adapting to distance education are mostly motivation-based, the most used solution is to work on the professional field of the teacher, and administrative contributions such as arranging the lesson programs come to the fore. It has been determined that the recommendations regarding the lack of internet, computers, infrastructure and platforms, motivation problems, moral support of teachers in the process and training on distance education come to the fore.

Keywords: Distance education, Distance education problems, Covid-19, Teacher, Teacher solutions

1.GİRİŞ

Toplum açısından en değerli kaynak olan “insan”, ülkenin kalkınma ve uygarlaşma yolundaki en önemli faktörlerinden olup bu denli öneme ve önceliğe sahip unsurun istenilen niteliklerle donatılması ancak eğitim ile mümkündür. İnsan yaşamının tamamını kapsayan ve sürekli olarak devam eden eğitim (Ekici, 2003) toplumsal gelişimde başta rol oynamaktadır. Toplumların tarih sahnesinde öne çıkmasını sağlayan eğitim, teknolojik gelişmeler ile etki gücünü daha da artırmaktadır. Örneğin matbaanın icadı ve beraberinde kullanımının yaygınlaşması eğitim teknolojilerinde büyük bir ivme yaratmış, milyonlarca insanın kitaplar aracılığıyla zamandan ve mekândan bağımsız olarak eğitilebilmesine olanak sağlamıştır. Uzaktan eğitimin ortaya çıkışını sağlayan en önemli süreç; var olan yazılı kaynakların matbaanın icadıyla basılıp çoğaltılmasıyla dağıtılabilir ve aynı zamanda erişebilir hale gelmesiyle çok sayıda insanın söz konusu kaynaklardan yararlanabilir duruma gelmesinin olduğu söylenebilir (Al ve Orçun Madran, 2004).

Modern toplumun bir ihtiyacı olarak ortaya çıkan yenilenme ve ilerleme ihtiyacı, mevcut eğitim sisteminden faydalanamayan insanları uzaktan eğitim yöntemini denemeye mecbur bırakmıştır. Küreselleşme; ekonomik ve siyasal alan başta olmak üzere eğitim alanını da etkilemiştir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak özellikle uzaktan eğitim konusunda insanların önüne konulan ve alternatif çeşitliliği olan eğitim biçimlerinin; birçok insanın uzaktan eğitime bakış açısının olumlu yönde değişmesine neden olmuştur (Yang ve Vidovich, 2002; Gökçe, 2008). Yükseköğretim, uluslararası eğitim alanında kendine yer bulmuş, beraberinde; eğitim, teknoloji ve eğitimin ekonomik boyutu olmak üzere karşılıklı ve çok boyutlu bir etkileşim alanı ortaya çıkarmıştır (McBurnie, 2002). Küreselleşmenin bir sonucu olarak çok sayıda üniversite, uluslararası eğitimi alanında faaliyet göstermeye başlamıştır (Askeland ve Payne, 2007).

XXI. yüzyılda ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, içinde bulunulan zamanın bilgi çağı olarak tanımlanmasına yol açmış, özellikle küreselleşme sonucu sınırların kalkması bilginin hızlı ve kolay dolaşımını sağlamış, teknolojik gelişmelerle de bu hız ve kolaylıklar daha da artmıştır (Orhan ve Akkoyunlu, 1999; İşman, 2008: 2; Bilgiç ve Tüzün, 2015). Son yıllarda ortaya çıkan bilgi ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler, hayatın tüm alanlarını etkilediği gibi eğitim alanında da önemli değişim ve dönüşümün yaşanmasına neden olmuştur. Eğitim ve öğretim alanında önemli bir faktör olan bilgisayar ve internet teknolojilerinin bir araya gelmesi sonucu geleneksel eğitimde büyük bir değişim yaşamasına ve beraberinde yeni eğitim sistem ve modellerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca eğitimdeki etkinlik ve verimlilik konularında yeni bakış açılarının oluşmasını da sağlamıştır (Odabaş, 2003; Ekici, 2003; Tuncer ve Taşpınar, 2008: 133). Bu gelişme ve değişimler sadece geleneksel eğitimden uzaktan eğitime geçişi sağlamamış aynı zamanda uzaktan eğitimin de kendi içinde küçük değişikliklerle de olsa çeşitlenmesine ve farklı boyutlar kazanmasına yol açmıştır (Moore ve Kearsley, 2005; Aydemir, 2018). Eğitimde bir devrim olarak kabul edilen internet ve bilgisayar tabanlı eğitim, giderek yaygınlaşmakta olup bilgisayar ve internetin olduğu her yerde eğitim hizmeti öğrencinin ayağına getirilmektedir. Bu durumda doğal olarak klasik öğrenmeyi kökünden değiştirmektedir (Tüysüz ve Aydın, 2007). Eğitim kurumlarında internet tabanlı program ve ders sayısı arttıkça uzaktan eğitime olan ilgi artmaktadır. Öğrencinin internet konusundaki bilgi düzeyi derse olan yaklaşım ve başarısını etkilemektedir. Bu kapsamda uzaktan eğitimde yer alan müfredatın; “(i) materyal ve kaynaklarla, (ii) forum ve sohbet ortamlarıyla (iii) içeriklerin web sayfası şeklinde yayınlanarak” desteklenmesi uzaktan eğitimin başarılı olmasındaki önemli unsurlardan biridir (Yalman, 2013).

Uzaktan eğitim kavramı; “geleneksel eğitim-öğretim yöntemlerindeki sınırlılıklar sebebiyle sınıf içi etkinliklerin yürütülemediği şartlarda eğitim çalışmalarını planlayanlar ve uygulayanlar ile öğrenenler arasında iletişim ve etkileşimin özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belli bir merkezden sağlandığı bir öğretim yöntemi” olarak tanımlanabilir (Eygü ve Karaman, 2013; Aydemir, 2018). Uzaktan eğitim aynı zamanda yüz yüze ve diğer eğitim yöntem ve tekniklerin birlikte kullanılabilirdiği bir eğitim modelidir (Schlosser ve Simonson, 2002: 4).

“Uzaktan eğitim” kavramı, ilk kez Wisconsin Üniversitesi’nin 1892YılıKatalogu’nda geçmiş ve yine ilk kez aynı üniversitedeki William Lighty tarafından 1906’da yazılan bir makalede kullanılmıştır. Kavram,1960’lı yıllardan başlayarak yaygınlık kazanmıştır(Adıyaman, 2001). Uzaktan eğitim sisteminin kökleri yaklaşık olarak üç asır öncesine kadar uzanır(Serçemeli ve Kurnaz, 2020). İlk defa 1840’lı yıllarda “mektupla öğretim”e başlamış olan uzaktan eğitim(MooreveKearsley, 2005); 1920’li yıllarda BBC (BritishBroadcasting Corporation) ile okullar için eğitsel radyo eğitimleri şeklinde devam etmiş;1960’lıyıllarda televizyon üzerinden yapılan uzaktan eğitimler,1969’daBBC ve hükümet desteğiyle yükseköğretim düzeyinde radyo ve televizyon yayınları ile devam etmiştir (Akdemir, 2011; Bates, 2015).Diğer bir ifade ile uzaktan eğitim; ilk önce mektup yöntemiyle yapılmış, daha sonra işitsel ve görsel araçlar ile yürütülmüş, en sonunda da internetin icadıyla bilişim teknolojileri aracılığıyla uygulanmaya devam etmiştir (Odabaş, 2003; Bozkurt, 2016).

Okul öncesinden başlamak üzere yükseköğretim seviyesine kadar farklı eğitim aşamalarında kullanılmakta olan uzaktan eğitim için farklı modeller geliştirilmiştir. Zaman ve mekândan bağımsız, istenilen zamanda beklemeden öğretim hizmetlerinden yararlanılabilmek uzaktan eğitim sisteminin ortaya çıkmasıyla mümkün hale gelmiştir (Kıralı ve Alcı, 2016). 1840’lı yıllarda başlayan uzaktan eğitim sisteminin her geçen yıl daha da yaygınlaşıp çeşitlendiği söylenebilir.Uzaktan eğitim sistemi ile gerçekleştirilen dersler iki şekilde yürütülmektedir. Senkron (eş zamanlı) yürütülen derste; sanal sınıf ortamında canlı olarak örneğin internet, uydu vb. yardımıyla gerçekleştirilmekte olup öğrenciler soru sorabilmekte ve tartışma imkânı elde edebilmektedir. Asenkron (eş zamansız) yürütülen derste; öğrenci, istediği zaman ve yerden internet üzerinden diğer bir deyişle web tabanlı sistem üzerinden erişim sağlayabilmekte olup önceden sisteme yüklenen video ve ses kaydı gibi materyaller ile dersi takip edebilmektedir (Ekici, 2003: 48-49; Gökçe, 2008; Balta ve Türel, 2013; Demir, 2014; Akkuş ve Acar, 2017). Her iki şekilde de yürütülebilen uzaktan eğitim sisteminde en önemli nokta öğrencinin kapasite ve talepleri dikkate alınarak en uygun yöntem veya yöntemlerin seçilmesi gerektiğidir. Örneğin, kimi derslerin senkron şeklinde gerçekleştirilmesi zorunlu olabileceken kimi derslerin ise asenkron şekilde yürütülmesi mümkün olabilecektir.

Türkiye’de uzaktan eğitim çalışmalarının geçmişi 1920’li yıllara kadar gitmekte olup ilk uzaktan eğitim çalışmaları 1924’de Dewey’in sunduğu “Öğretmen Eğitimi Raporu” ile gündeme girmiş ve 1950 yılında Türk eğitim sisteminde ilk uzaktan eğitim uygulamaları mektup ile öğretimle Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Enstitüsünün girişimi ile atılmış, bankacılık sektöründe çalışanlara mektupla eğitim verilmeye başlanmıştır. 1982 tarihli 2547 Yüksek Öğretim Kanunu ile Anadolu Üniversitesi’nde Açıköğretim Fakültesi kurulmuş, 10. Milli Eğitim Şûrası’nda yaygın eğitimin örgün eğitimi tamamlayan bir sistem olarak geliştirilmesine karar verilmiş, 2547 sayılı kanun gereğince uzaktan yükseköğretim görevi üniversitelere verilmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye’de uzaktan eğitimin gelişmesi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir (İşman, 2008:113; Herand ve Hatipoğlu, 2014; Bozkurt, 2017). Anadolu Üniversitesi’nde Açıköğretim Fakültesi’nin kurulmasıyla birlikte 1982-1983 Eğitim ve Öğretim yılında öğrenci alımına başlanması posta ve uzaktan eğitim programlarıyla uzaktan eğitim sisteminin yükseköğretimde yerini alması sağlanmıştır(MacWilliams, 2000; Toptaş, 2001: 24; Akdemir, 2011).TRT üzerinden yapılan, tüm sınıf düzeylerindeki eğitim videoları aracılığıyla gerçekleştirilen eğitimler okula destek olması ve örgün eğitime devam edemeyenlere katkısı nedeniyle oldukça geniş bir kitleye ulaşmış olup günümüzde birçok üniversite ve özel kuruluş internet tabanlı uzaktan eğitim programlarını sürdürmektedir(Odabaş, 2003; Üşün, 2006: 16).Türkiye’de ilk defa internet üzerinden yapılan uzaktan eğitim uygulamaları ise ODTÜ Enformatik Enstitüsünün öncülüğünde, 1996’da başlamış, “Web Tabanlı Asenkron Eğitim” uygulaması hayata geçirilmiştir (Yalabık, 2001; Serçemeli ve Kurnaz, 2020).

Uzaktan eğitimin pek çok avantajı olduğu söylenebilir. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili bir eğitim modeli olduğu öne sürülmekte (Simonson, Schlosser ve Orellana, 2011) ve bu model sayesinde yetişkinlere eğitim için ikinci bir şans tanıdığı dile getirilmektedir (Guri-Rosenblit, 2005). Kaliteli bir şekilde sunulan uzaktan eğitim; esnek çalışma zorunluluğu olan öğrencilerin gereksinimlerine cevap veren başarılı bir sistemdir (Balaban, 2012: 3; Bates, 2015: 350). Uzaktan eğitim, asıl mesleklerinin haricinde farklı alanlarda kendilerini geliştirmek isteyenler için de ikinci bir fırsat ve eğitim eşitliği sağlar (Kıralı ve Alıcı, 2016; Gökbulut, 2020). Mobil cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitimle; bilgiye ihtiyaç duyulduğu anda erişme imkânı, farkında olmadan öğrenme, zamandan ve mekândan bağımsız öğrenme ve hayat boyu öğrenme gibi birçok avantaj sunulmaktadır (Hızal, 1983; Kaya, 2002; Bulun, Gülnar ve Güran, 2004; Türker, 2014; Akyürek, 2020). Mobil öğrenme; iş birlikçi ve aktif öğrenmeye katkı sağlamakta olup yeni nesil uzaktan eğitim modeli olma potansiyeline sahiptir (Zawacki-Richter, Brown ve Delpert, 2007). Sayılan tüm bu avantajların yanı sıra uzaktan eğitimin bazı sorunları ve sınırlılıkları da bulunmaktadır (Kaya, 2002; Odabaş, 2003; Aydın, 2020). Bilgiç ve Tüzün (2015), yaptıkları araştırmadaki literatür taraması sonucunda uzaktan eğitimde ortaya çıkan başlıca sorunları; “(i) yüzyüze etkileşimin olmaması sebebiyle öğrenci-öğretmen ile öğrenci-öğrenci arasındaki etkileşimin düşük olması, (ii) yetersiz geribildirim, (iii) eğitim ve profesyonel gelişim desteklerinin eksikliği, (iv) yönetsel desteğin eksikliği, (v) öğretim elemanı destek hizmetlerinin yetersizliği, (vi) öğrenci destek hizmetlerinin yetersizliği, (vii) beklentilerinin karşılanamaması sebebiyle öğrencilerdeki hayal kırıklığı, (viii) öğrenci çalışma materyallerinin uzaktan eğitim öğrencilerinin ihtiyaçları dikkate alınmadan tasarlanması, (ix) üniversite ortamı ve üniversiteye aitlik hissiyatının eksikliği, (x) teknolojinin doğru ve etkin kullanılmaması, (xi) öğrencilerin kütüphane gibi hizmetlere ulaşamaması, (xii) öğretim elemanlarının uzaktan eğitim konusundaki deneyim eksikliği, (xiii) sahiplenme eksikliği, (xiv) müfredatın uzaktan eğitime uygun olarak tasarlanmaması, (xv) derslerin tasarlanması ile materyal geliştirilmesinde etkin yöntemlerin ve yaratıcılığın kullanılmaması, (xvi) öğretim elemanları arasında uzaktan eğitim derslerinin örgün eğitim dersleri ile aynı değerde görülmemesi sonucu yeterli özenin gösterilmemesi” şeklinde sıralanmıştır (Yazıcı, Altaş ve Demiray, 2001; Bonk, 2001; Falowo, 2007; Li, 2009).

Bilgi çağı olarak da adlandırılan ve özellikle son otuz yılı kapsayan kısa bir zaman diliminde son beş bin yıldan daha fazla bilgi üretilmiştir. Bilgi toplumunun sağladığı imkânlar ile zaman ve mekân sınırı olmadan, düşük maliyetli, öğrenci odaklı anlayışla bilginin geniş kitlelere taşınması, paylaşılması ve yayılmasıyla klasik eğitim anlayışını tamamlayıp destekleyen e-öğrenmenin önemi her geçen gün artmaktadır. Özellikle genç nüfusun ve milyonlarca kişinin üniversite eğitimi talebi dikkate alındığında uzaktan eğitim ve eğitimde teknolojinin kullanılması daha fazla önem kazanmaktadır (Balaban, 2012: 1). Uzaktan eğitim sisteminde önemli unsurlardan olan; öğrenenin motivasyonu, teknolojik araç ve gereçlere sahip olma imkanı ile bunları kullanabilme becerisi, başarı düzeyini büyük oranda etkilemektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitim konusunda öğrencinin algısı önemli bir konu olup, öğrencinin bu konudaki algısının olumlu yönde olması ve yükseltilmesi yine eğitimcilere düşmektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sistemi için gerekli olan eğitim materyallerin hazırlanmasında bu hususlara da dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum başarı düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Başar, Arslan, Günsel ve Akpınar, 2019; Boz, 2019: 8).

2019 yılının son zamanlarında COVID-19 pandemisi ortaya çıkmış ve günlük hayatın birçok alanında ve dünyanın her yerinde önemli değişimlere neden olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 11.03.2020 tarihinde dünya genelinde 114 ülkedeki toplam 118.000 vakanın 4.291 ölümle sonuçlanması sonucu, bu durumu “pandemi/salgın” olarak ilan etmiştir. Türkiye’deki ilk COVID-19 vakasının 10.03.2020 tarihinde görüldüğü kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Klasik eğitim sistemi olarak uygulanan yüz yüze eğitim COVID-19 nedeniyle sürdürülemediği bu nedenle açık ve uzaktan eğitim yöntemi kesintiye uğrayan eğitimin devam etmesi için en güçlü alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Türkiyede dünyadaki gelişmeleri yakından takip ederek yüz yüze eğitime ara vermiş onun yerine okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar eğitimin tüm kademelerinde uzaktan eğitim sistemi uygulamaya koyulmuştur (Can, 2020; Öztürk ve İliş, 2020: 1-7). Bu uygulamanın hayata geçirilmesi ile ilgili olarak ilk defa 16.03.2020 tarihinde YÖK tarafından alınan kararlar önce yüz yüze eğitime ara verilmiş; vaka ve ölüm sayılarındaki artış nedeniyle de daha sonra 26.03.2020 tarihinde içinde bulunulan dönemde yüz yüze eğitimin yapılamayacağı kararı alınmıştır. Bu gelişmeler beraberinde farklı bir eğitim sistemi veya modeli olan uzaktan eğitim konusunu gündeme getirmiştir (Kürtüncü ve Kurt, 2020). UNESCO; 7.04.2020 tarihi itibarıyla COVID-19 sebebiyle dünya genelinde 188 ülkedeki okulların kapatılarak 1,5 milyar öğrencinin diğer bir ifade ile toplam öğrencilerin yüzde doksan ikisinin (%92) okula gidemediğini açıklamıştır. Ortaya çıkan bu olumsuz tablo karşısında UNESCO, eğitim alanında ortaya çıkan olumsuz etkilerin azaltılması için hem uzaktan eğitim sistemini tüm ülkelere önermiş ve bu sistemin uygulanmasında ülkelere gerekli desteği vereceğini ilan etmiştir (UNESCO, 2020). Daha önce de hayat boyu öğrenme kapsamında kimi ülke ve kurumlarda uygulanan uzaktan eğitim sistemi böylelikle daha görünür hale gelmiştir (Allen ve Seaman, 2017). Türkiye, bu kapsamdaki çalışmalarını EBA ve TRT iş birliği ile hayata geçirmiştir. Ayrıca ortaya çıkacak olumsuz olası psiko-sosyal etkileri en az düzeye indirmek için çeşitli birimler ve kamu kurumları aracılığıyla farklı önlemler alınmıştır (Özer, 2020). Bilgi toplumunun gereği olarak kişilerin sahip olduğu bilgi birikiminin iki yılda bir, iki kat arttığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerinde sahip olduğu bilgi birikimini söz konusu duruma uygun olarak takip edip değişiklikler ile ilgili kendi bilgilerinin güncellemesi gerekmektedir. Çünkü toplumlar için en önemli sermaye olan insanın eğitilmesinde başta rolü öğretmenler oynamaktadır. COVID-19 salgını bir kilometre taşı olarak dikkate alındığında COVID-19 öncesi ve sonrasında dijital dünyada ve öğrenme ortamlarında meydana gelen değişimler eğitim ve öğretim süreç ve uygulamalarında birçok değişiklik meydana gelmiştir. Söz konusu bu durum; öğrenci, veli, eğitim yöneticileri ile öğretmenleri derinden etkileyerek yüz yüze eğitime 16.03.2020'de verilen ara 23.03.2020'de başlayan uzaktan eğitim süreciyle klasik eğitim anlayışını bir daha eskisi gibi olmayacak şekilde başka bir boyuta taşımıştır (Kırmızıgül, 2020).

2.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı ve veri toplama süreci ile verilerin analizi gibi konulara değinilmiştir.

2.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada, yeni tip Koronavirüs (COVID-19) salgını sebebiyle uygulanmaya başlanan uzaktan eğitim sürecinde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara karşı geliştirdikleri çözümleri belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Nitel araştırmanın en temel özelliği, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma süreci olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

2.2.Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu; 2020-2021 Eğitim ve Öğretim Yılı'nda İstanbul ili Kartal ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilkökul kademesinden 5, ortaokul kademesinden 5, lise kademesinden 5 olmak üzere toplam 15 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 8'i erkek, 7'si kadın ve yaşları 34-46 arasında olup mesleki kıdemleri 4-24 yıl arasında değişmektedir. Çalışma grubunun belirlenmesinde gönüllük esas alınmış olup görüşme yapılacak öğretmenlere görüşmenin amacı açıklanarak "çalışma esnasında alınan ses kayıtlarının hiçbir şekilde başka kurum ve kişiler ile paylaşılmayacağı ve verdikleri bilgilerin sadece bu çalışma kapsamında kullanılacağı" anlatılmıştır. Katılımcı öğretmenlerin gizliliğini korumak amacıyla kodlar kullanılmıştır. Katılımcı öğretmenler ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Betimleyici Özellikleri

Katılımcılar*	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Deneyim	Branş
Ö1	Erkek	39	21 Yıl	Coğrafya
Ö2	Erkek	46	24 Yıl	Matematik
Ö3	Erkek	34	08 Yıl	Matematik
Ö4	Erkek	40	14 Yıl	Sosyal Bilgiler
Ö5	Erkek	41	17 Yıl	Sınıf Öğretmeni
Ö6	Erkek	41	13 Yıl	Türkçe
Ö7	Kadın	41	13 Yıl	Görsel Sanatlar
Ö8	Erkek	46	20 Yıl	Beden Eğitimi
Ö9	Kadın	37	12 Yıl	Matematik
Ö10	Kadın	35	04 Yıl	Din K.ve A.B.
Ö11	Kadın	35	12 Yıl	Sınıf Öğretmeni
Ö12	Kadın	46	17 Yıl	Görsel Sanatlar
Ö13	Kadın	42	20 Yıl	Sınıf Öğretmeni
Ö14	Kadın	36	12 Yıl	Sınıf Öğretmeni
Ö15	Erkek	39	21 Yıl	Sınıf Öğretmeni

*Katılımcı öğretmenlerin gizliliğini korumak amacıyla kodlama yapılmıştır.

2.3.Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak ilgili literatür üzerinde yapılan araştırma sonucunda hazırlanan açık uçlu soruların bir araya getirilmesiyle oluşturulan Görüşme Formu; alanında uzman 2 (iki) eğitim bilimci ve 1 (bir) öğretmen görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşü doğrultusunda yapılan düzeltmelerle görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmada kullanılan görüşme formunda, yeni tip Koronavirüs (COVID-19) salgını sebebiyle uygulanmaya başlanan uzaktan eğitim sürecinde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara karşı geliştirdikleri çözümleri belirlemek amacı ile 5 (beş) adet açık uçlu soru yer almaktadır.

Araştırmayla ilgili veriler, Mart 2021 tarihinde araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmenler tarafından belirlenen yer ve saatte yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarında isim verilmeyeceği ve sadece kodlar kullanılacağı öğretmenlere bildirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı tarafından öğretmenlere, güvenlikleri ile ilgili belirtmek istediği bir düşünce veya sormak istediği bir soru olup olmadığı sorulmuştur. Görüşmenin kaydedilmesi için izin istenmiştir. Bu görüşmenin yaklaşık 10-25 dakika arası sürebileceği belirtilmiştir. Araştırma esnasında, görüşme formunda bulunan sorulara öğretmenler tarafından verilen yanıtlar, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmelerin ortalama süresi 10-20 dakika arasında değişmektedir. Görüşme formunda bulunan sorular aşağıda belirtilmiştir:

1. Uzaktan eğitime başladığınızda karşılaştığınız sorunlar neler olmuştur? Açıklar mısınız?
2. Uzaktan eğitim süreci başladığında yaşamış olduğunuz sorunları nasıl aştınız anlatır mısınız?
3. Uzaktan eğitim sürecinize; (i) Öğretmen arkadaşlarınızın, (ii) Okul yönetiminin, (iii) Üst yönetim birimlerin katkısı oldu mu? Eğer oldu ise ne şekilde olmuştur açıklar mısınız?
4. Uzaktan eğitim yaptığınız derslerinizde, öğrencilerle ilgili hangi sorunları çözmek zorunda kaldınız, karşılaştığınız sorunlar neler olmuştur? Anlatır mısınız?
5. Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin daha avantajlı olabilmeleri için yapılması gerekenler sizce nelerdir? Anlatır mısınız?

2.4.Verilerin Analiz Edilmesi

Yeni tip Koronavirüs (COVID-19) salgını sebebiyle uygulanmaya başlanan uzaktan eğitim sürecinde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara karşı geliştirdikleri çözümleri belirlemek üzerine yapılan bu çalışmada yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler nitel veri analiz yaklaşımlarından içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi bununla beraber veriyi açıklayan temaların saptanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşmeler bittikten sonra, ses kayıtları araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında yazıya dökülmüştür. Ses kayıtlarının yazıya dökümü yapılırken söylenen her söz duyulduğu şekliyle, hiçbir değişiklik yapılmadan görüşmeciyi ve görüşülen sırası takip edilerek yazıya çevrilmiştir.

Ses kayıtlarının yazıya dökümü yapılırken ortaya çıkan verileri öğretmenlerin kimlik bilgilerini paylaşmadan aktarabilmek ve herhangi karışıklığa neden olmaması bakımından ilk görüşülen öğretmene Ö1 ve devamla görüşmede ki sırasına göre her bir öğretmene sırasıyla; “Ö2”, “Ö3”, “Ö4” ... “Ö15” şeklinde kodlar verilerek kayıtların yazıya dökümü işleminde bu kodlar kullanılmıştır.

Yazıya çevrilen ses kayıtları alanında başka uzman araştırmacılar (1 öğretmen ve 2 eğitim bilimci) tarafından da değerlendirilerek tutarlı olup olmadığı kontrol edilmiştir

Görüşmelerin yazı dökümleri farklı araştırmacıların incelemesine sunularak bağımsız olarak kodlanması sağlanmıştır. Oluşturulan kodlar tekrar incelenmiş ve kod listesi oluşturulmuştur. Alıntı olarak kullanılacak cümleler belirlenmiş ve gerekli görüldüğü durumlarda alıntı olarak bu cümlelere yer verilmiştir. Daha sonra oluşturulan bu kodlar 5 (beş) tema altında gruplanmıştır. Son olarak elde edilen kod ve alıntılar bu temalar altında yorumlanmıştır. Ayrıca, alt temaların hangi sıklıkta tekrar ettiği hesaplanarak frekans halinde tablolarda gösterilmiştir.

2.5.Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliğini ve güvenirliliğini artırmak için yapılan çalışmalar şu şekildedir:

Araştırmanın iç geçerliğini artırmak için görüşme formu geliştirilirken ilgili literatürün taranması sonucunda konu ile ilgili bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Yapılan içerik analizinde temalar ve alt temalar, araştırmanın amacına uygun kavramları kapsayacak ve uygun olmayan kavramları dışarıda bırakacak çerçevede belirlenmiştir. Ayrıca görüşme soruları, katılımcılardan elde edilen veriler ve verilerin yorumuna ilişkin uzmanların görüşü alınmıştır. Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için araştırma süresi boyunca yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

Araştırmanın güvenirliliğini artırmak için elde edilen veriler üzerinde hiçbir değişiklik, eklemeye çıkarma yapılmadan olduğu gibi verilmiştir. Verilerin yazıya dökümü, kodlanması, tema ve alt temaların oluşturulması ve yorumlanması farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş ve tutarlılık incelemesi yapılmıştır. Araştırma sürecinde yapılanlar ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

Ayrıca elde edilen ses kayıtları ve ses kayıtlarının bilgisayara girilmesi ile elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından saklanmaktadır.

2.6.Etik Kurul İzin Bilgileri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

- Etik Değerlendirmeyi Yapan Kurul Adı: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu
- Etik Değerlendirme Kararının Tarihi: 01.03.2021
- Etik Değerlendirme Belgesi Sayı Numarası: 2021/03-05

3.BULGULAR

Uzaktan eğitim sürecinin başlangıcında öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve bunlara karşı geliştirdiği çözümlerin incelendiği bu araştırmanın bulguları, sorular bağlamında oluşturulan beş ana tema ve alt temalardan elde edilen kodlar bağlamında ayrıntılı bir şekilde izah edilmeye çalışılmıştır.Öncelikle beş ana tema ve ilgili alt temalar tek tabloda gösterilmiş (Tablo 2) daha sonra da her bir ana tema ve ilgili alt temalar ayrı ayrı analiz edilmiştir. Aşağıdaki Tablo 2’de tüm ana ve alt temalar ile ilgili kodlar gösterilmektedir.

Tablo 2. Ana ve Alt Temalar ile Kodlar

Ana Tema	Alt Tema	Kod	f
Uzaktan Eğitim Başlangıcında Karşılaşılan Sorunlar	Alt Yapı ve Donanım Sorunları	İnternet, bilgisayar ve altyapı bağlantı sorunları	10
		EBA, Zoom vb. platform ve sunuma yönelik uygulama sorunları	12
		Ders programları	5
		Uzaktan eğitime uygun ders materyali eksiklikleri	7
	Uyum Sorunları	Uzaktan eğitimden kaynaklı motivasyon sorunları	10
		Ev ortamında öğretmen rolüne uyum sorunları	8
Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara Öğretmen Çözümleri	Öğretmenin mesleki alanına yönelik çözümleri	Maddi eksikliklerin tamamlanması.	7
		Uygulama bilgi ve becerilerin artırılması.	10
		Evde çalışma ortamına uyum hazırlıkları.	8
	Öğretmenin veli-öğrenciye yönelik çözümleri	Uzaktan eğitimde veli -öğrenci iş birliği ve derse ön hazırlık çalışmaları.	11
Uzaktan Eğitim Sürecinde Meslektaşlarının ve Yöneticilerinin Öğretmene Katkıları	Üst Yönetimlerin Katkıları	Zümre içi ve dışı deneyim paylaşımı ve materyal geliştirme	13
		Ders programlarının düzenlenmesi ve idari katkılar	15
		Üst yönetimin çevrimiçi mesleki gelişim seminerleri	2
Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrenciler ile İlgili Karşılaşılan Sorunlar	Öğrenci uyum sorunları	Öğrencinin motivasyonu ve kontrolü sorunları	13
		Öğrencinin uzaktan eğitime katılımında teknik bağlantı sorunları	10
	Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile karşılaşılan sorunlar	Öğrencinin uzaktan eğitime katılımında cihaz yetersizlikleri	9
		Öğrencinin uzaktan eğitime uygun derse özel materyal eksiklikleri	6
Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Daha Avantajlı Olabilmeleri için Yapılması Gerekenler	Sürecin devamına yönelik öğretmen önerileri	Öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenmesi.	13
		Ölçme Değerlendirme faaliyetlerinin uzaktan eğitime yönelik hazırlanarak başlatılması.	11
		Uzaktan eğitimde her alan için ders sunumuna yönelik seminerlerin artırılması.	10
		Öğretmenlerin yeterli donanım ve materyal kullanımı için maddi olarak desteklenmesi.	9
		Uzaktan Eğitimin pandemi süreci sonrası yüz yüze eğitime bütünleştirilmesi gerekliliği ve buna uygun hazırlıklara öğretmenlerin dâhil edilmesi.	7

3.1.Uzaktan eğitim başlangıcında karşılaşılan sorunlara ilişkin bulgular

Bu araştırma kapsamında;Uzaktan Eğitim Başlangıcında Karşılaşılan SorunlarTablo3'te,“alt yapı ve donanım sorunları” ile “uyum sorunları” alt temaları altında verilmiştir.

Tablo 3. Uzaktan Eğitim Başlangıcında Karşılaşılan Sorunlar

Ana Tema	Alt Tema	Kod	f
Uzaktan Eğitim Başlangıcında Karşılaşılan Sorunlar	Alt yapı ve donanım sorunları	İnternet, bilgisayar ve altyapı bağlantı sorunları	10
		EBA, Zoom vb. platform ve sunuma yönelik uygulama sorunları	12
		Ders programları	5
	Uyum sorunları	Uzaktan eğitime uygun ders materyali eksiklikleri	7
		Uzaktan eğitimden kaynaklı motivasyon sorunları	10
		Ev ortamında öğretmen rolüne uyum sorunları	8

Tablo3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitimin başlangıcında en fazla;“alt yapı ve donanım sorunları” alt teması altında EBA, Zoom vb. platform ve ders sunumuna yönelik uygulama sorunları (f=12)öne çıkmaktadır. Öğretmenler daha önce deneyimlemedikleri tarzda bir eğitim ve öğretim sürecinin zorluklarını ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak dile getirilen görüşlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“...Uzaktan eğitime başladığımızda sürece hazırlıksız yakalandık! Ders sunumlarında hangi programı kullanacağız? Nasıl kullanacağız? Soruları ile kendimizi baş başa bulduk. ...”Ö1

“...Uzaktan eğitime başladığımızda ilk olarak yabancı olduğumuz uygulamalara uyum konusunda sıkıntı yaşadım. ...”Ö3

“...İlk başta ekranda ne yapacağımı bilemedim. Aldığım eğitim bu sürece uygun değildi. ...”Ö7

Uzaktan eğitim başlangıcında öğretmenlerin en fazla karşılaştıklarını dile getirdikleri sorunlardan bir diğeri de “alt yapı ve donanım sorunları” teması altındaki; internet kotası, bilgisayar temini ve altyapı bağlantı sorunları (f=10)olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili olarak bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“İlk etapta evde sadece bir bilgisayar vardı ve onu da öğrenci olan kızım kullanıyordu ve benim bir bilgisayar temin etmem gerektiği bu da hatırı sayılır bir maddi külfet getirdi.” Ö9

“Evimdeki internetin hızı uygulamaları verimli kullanmamı etkilediği ve sürekli kopma sorunu ile karşılaştığımdan internet hızını artırmak zorunda kaldım.” Ö8

“Evde internetim vardı ama az çekiyor ve çok kopuyor, dersten düşüyordum. Ev de eşim, ben ve çocuğum aynı anda girmesi gerektiğinden mecburen cihaz alımına gittik.”Ö2

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, uzaktan eğitime uygun ders materyali eksiklikleri sebebiyle yaşadıkları sorunlar (f=7)'de dile getirilmiş olup konuyla ilgili olarak görüşlerini ifade eden katılımcılardan:

“Dersime özel sunum materyallerini EBA platformu üzerinde bulamadım. Kaynak ve ders materyali hazırlama süreci çok vaktimi aldı.” Ö7

“Çocukların ve benim uzaktan eğitime uygun materyalimin olmaması başta beni çok tedirgin etti...”, Ö12 şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim başlangıcında“alt yapı ve donanım sorunları” alt temasında en az,ders programları (f=5) ile ilgili sorunlar olduğu anlaşılmıştır. Konuyla ilgili olarak görüşlerini:

“Uzaktan eğitimin başlangıcında EBA üzerinden tanımlanan ders programlarının sürekli değişmesi sonra Zoom vb. uygulamaların devreye alınması hem bizi hem öğrencilerimizi adaptasyon açısından zor durumda bıraktı.” Ö2

“EBA platformu üzerinden başlanan uzaktan eğitimde akşam çok geç saatlere denk gelen programlar sebebiyle sıkıntı yaşadım.” Ö9 şeklinde ifade etmiştir.

Tablo3 incelendiğinde “uyum sorunları” alt teması altında uzaktan eğitimden kaynaklı motivasyon sorunları (f=10) kodu olmuştur. Uzaktan eğitime geçiş sürecinde dijital platformlar üzerinden ders sunumu ile alışık olmadıkları bir sistemle karşılaşan öğretmenler yeni sisteme motive olmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak:

“Uzaktan eğitime başladığımızda en çok yaşadığım problem motivasyon sorunu olmuştur. Yeni sisteme adapte olmakta çok zorlandım.” Ö4

“Bir ekranın karşısında eğitim vermeye alışık değildim! Sınıf ortamının dışında bir platforma adapte olmakta zorlandım.” Ö14

“Öğrencilerimle yüz yüze olmadığım, dokunamadığım bir sistemde ki rolüme alışmakta çok zorlandım.” Ö11 demiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim başlangıcında “uyum sorunları” alt teması altında ifade ettikleri bir diğer sorun ev ortamında öğretmen rolüne uyum sorunları (f=8) olmuştur. Konuyla ilgili olarak:

“Evde sınıf ortamı oluşturmak için bir odamızı sınıf haline getirdik.” Ö8

“Alışmadığımız bir yöntemde ders anlatırken ev ile iş birbirine karıştı. Uyum konusunda çok zorlandım.” Ö6

“İşimizi eve taşıyınca evde hem anne hem çalışan olduk. İki rolü aynı mekânda yaşamak zormuş.” Ö12 şeklinde ifade etmiştir.

3.2. Uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara öğretmen çözümlerine ilişkin bulgular

Tablo 4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara Öğretmen Çözümleri

Ana Tema	Alt Tema	Kod	f
Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara Öğretmen Çözümleri	Öğretmenin mesleki alanına yönelik çözümleri	Maddi eksikliklerin tamamlanması	7
		Uygulama bilgi ve becerilerin artırılması	1
		Evde çalışma ortamına uyum hazırlıkları	8
	Öğretmenin veli-öğrenciye yönelik çözümleri	Uzaktan eğitimde veli-öğrenci iş birliği ve derse ön hazırlık çalışmaları	1
			1

Tablo 4 incelendiğinde uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaşılan sorunlar için en fazla başvurdukları çözüm yolları “öğretmenin mesleki alanına yönelik çözümleri” alt teması altında toplanmıştır. Öğretmenler uzaktan eğitim başlangıcında karşılaştıkları ders sunumuna yönelik uygulama eksikliklerini öncelikli olarak gidermeye (f=11) çalışmışlardır. Konuyla ilgili olarak:

“...hangi programı nasıl kullanacağız? Zoom vb. platformlarla ilgili çalışmalar yapıp aktif nasıl verim alırım öğrendim.” Ö1

“...ekran paylaşımı materyallerin öğrenci ekranına yansıtılması gibi konularda platformları nasıl etkin kullanacağım üzerine çalıştım.” Ö13 şeklinde görüş belirtmiştir.

Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaşılan sorunlar için başvurdukları çözüm yollarından birisi de evde çalışma ortamına uyum hazırlıkları (f=8) olmuştur. Öğrencileri ile sınıf ortamında yüz yüze ders yapmaya alışık olan öğretmenler, anne, baba, eş ya da çocuk rolünde de buldukları ev ortamlarına, öğretmen rollerini de taşımak zorunda kalmışlardır.

Bu sebeple öğretmenler, evde çalışma ortamına uyum hazırlıkları ile ilgili olarak farklı çözüm yolları geliştirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak:

“...ben öğretmenim ama aynı zamanda evde veliyim. Ders saatim geldiğinde çocuğumun dersleri de oluyordu. Okulda ki gibi sadece derse odaklanamıyordum. Zamanla evde bir sistem oluşturduk. Çocuğum ile derse giriş çıkışları elimizden geldiğince organize ettik. Birçok şeye aynı anda odaklanabilmeyi öğrendim.” Ö7

“...okulda sadece dersimize odaklanmamız gerekirken evde aynı zamanda veli ve anne rolümüzü de gerçekleştirmemiz gerekiyordu. Portatif bir masa ve grafik tablet temin ederek ders saatimde evde uygun olan her mekânı sınıf haline getirebildim.” Ö9 şeklinde ifade etmiştir.

Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaşılan sorunlar için başvurdukları çözüm yollarından biriside maddi eksikliklerin giderilmesi (f=7) olmuştur. Uzaktan eğitim süreci öncesinde eğitim ortamlarında, akıllı tahta, bilgisayar ve internet alt yapısı gibi donanımlara, ders materyallerine sahip olan öğretmenler, uzaktan eğitime geçilmesi ile birlikte evlerinde bu imkânlarla yeterince sahip olamamışlardır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde gerekli materyal ve donanım eksikliklerini bireysel olarak gidermeye çalışmışlardır. Konuyla ilgili olarak açıklamalar:

“...aynı anda evde üç kişi canlı ders yaptığı için internet bağlantı hızımız yeterli olmadı, bağlantı hızımızı artırdık. Evimizde bir adet bilgisayarımız mevcuttu ve maddi olarak çok zorlansak da taksitle bir tablet ve bilgisayar temini yoluna gittik.” Ö2

“...matematik öğretmeni olarak EBA ve Zoom gibi platformlarda ekran üzerinde soru çözemediğim için bir grafik tablet alarak ekranımı tahta haline getirdim.” Ö9

“...internet bağlantı hızımı yükselttim. Evde bir bilgisayara daha ihtiyacımız vardı ancak maddi gücüm yoktu! Okul yönetimimden emanet olarak temin ettim.” Ö3 şeklindedir.

Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaşılan sorunlar için en fazla başvurdukları çözüm yolları “öğretmenin veli-öğrenciye yönelik çözümleri” alt teması altında, uzaktan eğitimde veli-öğrenci iş birliği ve derse ön hazırlık çalışmaları (f=11) olmuştur. Konuyla ilgili olarak:

“...uzaktan eğitim sürecinde derse katılım ve yaşanabilecek teknik sorunları aşmak için velilerimle mesaj grubu oluşturduğum. Süreç ile ilgili onları devamlı bilgilendirdim...” Ö4

“...uzaktan eğitime uygun ders materyallerini hemen hazırlayarak veli gruplarımla paylaştım. Sürekli iletişimde olarak sorunlarımızı daha kolay atlattık.” Ö9 şeklinde ifade etmiştir.

3.3. Uzaktan eğitim sürecinde meslektaşlarının ve yöneticilerinin öğretmene katkılarına ilişkin bulgular

Uzaktan eğitim sürecinde meslektaşlarının ve yöneticilerinin öğretmene katkıları ile ilgili görüşlerini içeren analizler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Uzaktan Eğitim Sürecinde Meslektaşlarının ve Yöneticilerinin Öğretmene Katkıları

Ana Tema	Alt Tema	Kod	f
Uzaktan Eğitim Sürecinde Meslektaşlarının ve Yöneticilerinin Öğretmene Katkıları		Zümre içi ve dışı deneyim paylaşımı ve materyal geliştirme	13
	Üst yönetimlerin katkıları	Ders programlarının düzenlenmesi ve idari katkılar	15
		Üst yönetimin çevrimiçi mesleki gelişim seminerleri	2

Tablo 5 incelendiğinde uzaktan eğitim sürecinin başlangıcında meslektaşlarının ve yöneticilerinin öğretmene katkıları “üst yönetimlerin katkıları” teması altında ders programlarının düzenlenmesi ve idari yönden katkılar (f=15) kodu ile olmuştur. Konuya ilişkin olarak:

“...uzaktan eğitim sürecinin başlangıcında program çakışmaları sebebiyle karşılaştığımız aksaklıkları okul idaremizin yardımları ile çözdük.” Ö6

“...uzaktan eğitim başlangıcında sınıf şubelerinin birleştirilmesi sebebiyle program çakışmaları yaşandı. Birçok kez program değişikliği yapmak zorunda kaldılar, her tür isteğimizde de yardımcı oldular.”Ö1

“...Kızım ile uzaktan eğitim saatlerimiz ayrı ayrı saatlerde idi ben bitiriyorum! O başlıyor!Bu sebeple onunla ve dersleri ile yeterince ilgilenemiyordum. Okul yönetimim birkaç program değişikliğinden sonra derslerimi kızımın programına göre düzenledi.” Ö7 şeklindedir.

Öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde, ders sunumu ve platform uygulamaları, materyal geliştirme ve paylaşımı ile ilgili zümre içi ve dışı paydaşlarla iş birliği içinde olduklarını (f=13) ifade etmişlerdir.Konuya ilişkin olarak:

“...uzaktan eğitimi nasıl verebileceğim ile ilgili bir eğitim almamıştım...Daha tecrübeli arkadaşlardan ve bilgisayar zümresinden çok yardım aldım.”Ö7

“...dersime özel, uzaktan eğitime uygun materyallere sosyal medya ve branş grupları vasıtası ile hem nasıl ulaşacağımı hem de nasıl kullanacağımı öğrendim...”Ö12

“... Zümre arkadaşlarım ile sürekli iletişimde kalarak dersimizi nasıl daha verimli hale getirebiliriz konusunda görüşmeler yaptık. Öğrencilerimizi ekran karşısında aktif tutabilme yolları ile ilgili rehberlik servisi ile de görüşmelerde bulduk...”Ö8 şeklinde kendilerini ifade etmişlerdir.

Uzaktan eğitim sürecinde meslektaşlarının ve yöneticilerinin öğretmene katkılarında birisi de üst yönetimin çevrimiçi mesleki gelişim seminerleri (f=2)olmuştur. Konuyla ilgili olarak:

“...uzaktan eğitim sürecinin başlangıcında özellikle alanımdaki eğitimlere katılmaya çalıştım...”Ö4

“...salgın döneminin kaygılarını aşmak adına yapılan seminlere katılım sağladım...”Ö9 şeklinde ifade etmişlerdir.

3.4.Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ilgili karşılaşılan sorunlara ilişkin bulgular

Tablo 6. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrenciler ile İlgili Karşılaşılan Sorunlar

Ana Tema	Alt Tema	Kod	f
Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrenciler ile İlgili Karşılaşılan Sorunlar	Öğrenci uyum sorunları	Öğrencinin motivasyonu ve kontrolü sorunları	13
	Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile karşılaşılan sorunlar	Öğrencinin uzaktan eğitime katılımında teknik bağlantı sorunları	10
		Öğrencinin uzaktan eğitime katılımında cihaz yetersizlikleri	9
		Öğrencinin uzaktan eğitime uygun derse özel materyal eksiklikleri	6

Uzaktan eğitim sürecinin başlangıcında; İnternet, bilgisayar, altyapı ve platform eksiklikleri ile karşılaşan, ayrıca uzaktan eğitimden kaynaklı motivasyon sorunları yaşayan öğretmenler, bu süreçte öğrencilerin karşılaştıkları problemlerden de dolaylı olarak etkilenmişlerdir.

Tablo 6 incelendiğinde“öğrenci uyum sorunları” alt teması altında uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ilgili karşılaşılan sorunların başında öğrencinin motivasyonu ve kontrolü sorunları (f=13)olmuştur. Sınıf ortamında yüz yüze ders yapmaya alışık olan öğrencilerin, motivasyon eksiklikleri öğretmenlerin de dolaylı olarak verimlerini etkilemiştir. Öğrencilerin kamera açma zorunluluklarının olmaması, öğretmenlerin uzaktan da olsa karşı karşıya ders işleyebilme hissini azaltmış, öğrencileri sesli olarak kontrol etme çabası ders verimlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Konu ile ilgili olarak:

“...öğrencilerin yaşlarının küçük olması sebebiyle ekran önünde yeterince motivasyon sağlayamadılar. Sınıf kontrolünde zorluklar yaşadık.” Ö15

“...öğrencilerin ilgisizliği, motivasyon düşüklüğü ve kimi zaman kamera görüntülerini kapatmaları yüzünden kaynaklanan ciddiye problemleri yaşadık.” Ö10 şeklinde ifade etmiştir.

“Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ilgili karşılaşılan sorunlar” alt teması altında en fazla öğrencilerin uzaktan eğitime katılımında yaşanan teknik bağlantı sorunları (f=10) olmuştur. Konu ile ilgili olarak:

“...sürekli dersten düşen öğrencilerim oldu. İnternet bağlantı sorunları yaşadıklarımı dile getiriyorlardı...Velilerime bağlantı hızlarını arttırdım.” Ö5

“...evinde internet alt yapısı olmadığı için velisinin telefonundan derse katılan öğrencilerim çok sık hattan düşüyorlardı. Velilerimize bağlantı şartlarının öğrenci motivasyonundaki önemini anlattık.” Ö13 şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

“Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ilgili sorunlar” alt teması incelendiğinde cihaz yetersizliklerinin, uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ilgili karşılaşılan sorunlardan bir diğerinin de (f=9) olduğu gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili olarak:

“Öğrencimin ders saatlerinin kardeşlerinin dersleri ile aynı saate denk gelmesi ve sadece bir cihazlarının olması sebebiyle çoğu derslere katılamıyordu. Eski tabletimi yaptırarak ikinci cihaz olarak kendisine hediye ettim.” Ö10

“...başlangıçta öğrencilerimin önemli bir kesiminin uygun bir bağlantı cihazı yoktu bu sebeple sıkıntılar yaşadılar. Zaman geçtikçe cihaz edinimleri tamamlandı.” Ö6 şeklindedir.

Öğrencinin uzaktan eğitime uygun, derse özel materyal eksiklikleri(f=6) kodunun; öğretmenlerin uzaktan eğitim başlangıcında öğrenciler ile ilgili karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak:

“Görsel sanatlar ve resim dersinde sınıfta öğrencilere edindirdiğim malzemeleri uzaktan eğitim sürecinde sağlayamadım.” Ö7

“Öğrenciler, matematik dersine uygun küp ve benzeri materyallerle dokunarak yaşayarak dersi çözemediler çünkü evlerinde bu malzemeler yoktu.”Ö9 diye ifade etmişlerdir.

3.5.Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin daha avantajlı olabilmeleri için yapılması gerekenlere ilişkin bulgular

Tablo 7. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Daha Avantajlı Olabilmeleri için Yapılması Gerekenler

Ana Tema	Alt Tema	Kod	f
Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Daha Avantajlı Olabilmeleri için Yapılması Gerekenler	Sürecin devamına yönelik öğretmen önerileri	Öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenmesi	13
		Ölçme Değerlendirme faaliyetlerinin uzaktan eğitime yönelik hazırlanarak başlatılması	11
		Uzaktan eğitimde her alan için ders sunumuna yönelik seminerlerin artırılması	10
		Öğretmenlerin yeterli donanım ve materyal kullanımı için maddi olarak desteklenmesi	9
		Uzaktan Eğitimin pandemi süreci sonrası yüz yüze eğitime bütünleştirilmesi gerekliliği ve buna uygun hazırlıklara öğretmenlerin dâhil edilmesi	7

Uzaktan eğitim sürecinin başlangıcında çeşitli sorunlarla karşılaşan öğretmenler, yeni sürece kendi imkânları nispetinde kısa sürede uyum sağlama yolunda hazırlıklar gerçekleştirmişlerdir.

Tablo 7 incelendiğinde, “sürecin devamına yönelik öğretmen önerileri” alt teması altında uzaktan eğitim sürecinin devam etmesi durumunda öğretmenlerin daha avantajlı bir süreç geçirebilmeleri ile ilgili tavsiyelerine yer verilmektedir. Öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenmesi tavsiyesi (f=13) kodu olarak gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili olarak:

“Süreçte dışarı bile çıkamıyoruz. Öğretmenleri az da olsa rahatlatabilecek eğlenceli programlar düzenlenmeli.” Ö10

“Süreçte bize en fazla gereken moral diye düşünüyorum. Üst yönetimin öğretmenleri rahatlatacak hobi tarzı faaliyetleri artırması gerek.” Ö4

“Öğretmenlerin moral motivasyonunu artırmaya yönelik rehberlik faaliyetlerine önem verilmeli.” Ö11 şeklinde ifade etmişlerdir.

Uzaktan eğitimde her alan için ders sunumuna yönelik seminerlerin artırılması tavsiyesi (f=11) kodu olarak gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili olarak:

“Süreç boyunca branşımıza yönelik ders sunumuna yönelik seminerler artırılarak devam etmeli” Ö7

“Sadece bazı branşlara yönelik içerik ve sunumlar mevcut olmamalı.” Ö12

“Öğrencinin ekran başındaki dikkatini artıracak sunumların artırılması gerekir. Her konu ile ilgili sunum hazırlıkları çok vaktimizi almakta” Ö9 şeklinde kendilerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin yeterli donanım ve materyal kullanımı için maddi olarak desteklenmesi tavsiyesi (f=9) kodu olarak gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili olarak:

“Bir anda hem fazladan bilgisayar hem de ders sunumları için grafik tablet tarzı materyal eksikliklerimiz ortaya çıktı. Öğrencilerde olduğu gibi bu materyaller bizlere ücretsiz dağıtılabilir...” Ö9

Uzaktan Eğitimin pandemi süreci sonrası yüz yüze eğitime bütünleştirilmesi gerekliliği ve buna uygun hazırlıklara öğretmenlerin dâhil edilmesi tavsiyesi (f=7) kodu şeklinde gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili olarak:

“Pandemi sonrasında bu tecrübelilerin boşa gitmemesi için sürecin hibrit modele evrilmesi ve bu sürecin çeşitli şuralarla desteklenmesi gerekir” Ö1

“Uzaktan eğitimin sonraki süreçte özellikle dezavantajlı alanlar için artırılarak devam etmeli” Ö13 Yukarıda beş ana tema ve bu ana temalara ait sekiz alt temaya ilişkin tespitleri genel olarak değerlendirmek gerekirse; alt yapı ve donanım temelli sorunların ön plana çıktığı, uzaktan eğitime uyum konusunda yaşanan sorunların çoğunlukla motivasyon kaynaklı olduğu, en fazla başvuru alan çözüm yolunun öğretmenin mesleki alanına yönelik olduğu, ders programlarının düzenlenmesi ve idari yönden katkılar hususunun baskın bir şekilde ön plana çıktığı, öğrencinin; internet, bilgisayar, altyapı ve platform eksiklikleri ile karşılaştığı ve aynı zamanda motivasyon sorunu yaşadığı, öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenmesi ve uzaktan eğitim ile ilgili desteklenmesi gerektiği konusundaki tavsiyelerin ön plana çıktığı görülmektedir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu süreçte ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçları tespit ederek bunlara yönelik önlem almak, destek olmak ya da problem çözmek amacıyla ortaya koyduğu uygulamaların yanı sıra Türkiye genelinde COVID-19 sürecinde karşılaşılan durumları araştıran, inceleyen, çözüm önerisinde bulunan pek çok akademik araştırma da yapılmıştır. Biz de çalışmamızın “Tartışma ve Sonuç” kısmında hem Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmalarına, hem kendi konumuzla örtüşen diğer akademik çalışmalara değinerek araştırmamızdaki sonuç ve önerileri ortaya koyacağız.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın pandemi sürecinde yaptığı çalışmalara kısaca değinecek olursak; COVID-19 nedeniyle ortaya çıkan sosyal mesafe ve diğer kısıtlamalar kişilerde kaygı, korku gibi olumsuz psikolojik durumlara neden olmuş ve özellikle öğrenci ve velileri etkilemiştir.

MEB, uzaktan eğitimle birlikte öğrenci ve velilerin psikolojik dayanıklılıklarını desteklemeyi amaçlamış, öğrenci ve velilerin ruh sağlığını korumak için psiko-sosyal kılavuzlar hazırlayarak bunları kamuoyu ile paylaşmıştır. Söz konusu kılavuzlar ile öğrenci ve veliler hem COVID-19'un etkileri hakkında bilgilendirilmiş hem de velilerin çocuklarına psikolojik yönden nasıl destek olacaklarına dair öneriler sunulmuştur. Eğitim alanındaki hedef gruplar düşünüldüğünde bahse konu psiko-sosyal rehberler üç versiyon halinde; ailelere, yetişkinlere ve gençlere yönelik olarak hazırlanmıştır. Ayrıca MEB, öğrenci ve velilerin psiko-sosyal desteği için bir de yardım hattı kurmuştur. Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü'ndeki psikolojik danışmanlar ilgili çağrılara yanıt vererek öğrenci ve velilerin COVID-19'un istenmeyen etkileriyle baş etmeleri konusunda yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin tüm illerinde, öğrenci ve velilerin psikolojik dayanıklılıklarının desteklenmesi için Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) 1.375 uzman görevlendirilmiş, MEB'in öğrenci ve velilerin Türkiye'nin tüm illerindeki uzmanlarla doğrudan iletişim kurabildiği kapsamlı bir proje hayata geçirilmiştir. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin, özel ihtiyaçları nedeniyle kriz zamanlarında daha savunmasız olabildiği gerçeğinden hareketle; özel eğitimdeki öğrenciler için belirli ders ve etkinliklerin videoları hazırlanarak EBA portalına yüklenmiş, ayrıca EBA portalına özel eğitimdeki öğrenciler için işaret dili destekli eğitim materyalleri de eklenmiştir. Özel eğitim öğrencileri ve otizm düzeyi düşük öğrenciler için ayrıca farklı disiplinlerde 400'den fazla eğitim etkinliği hazırlanmıştır. MEB, engellilere yönelik sivil toplum kuruluşları ve vakıflarla iş birliği içinde öğrencilerin öz bakım ve temel becerilerini konu alan videolar da hazırlamış, ayrıca farklı otizm seviyelerine sahip öğrenciler için 19 eğitim programı güncellenmiştir. Son olarak özel eğitim öğrencileri için özel bir mobil uygulama olan “Ben Özelim, Evdeyim” geliştirilmiştir (Özer, 2020).

COVID19 sebebiyle tüm eğitim-öğretim kademelerinde etkin olarak kullanılan uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların, bu sorunlara geliştirdikleri çözümlerin ve süreçle ilgili önerilerinin araştırıldığı çalışmamızda “Uzaktan Eğitim Başlangıcında Karşılaşılan Sorunlar ve Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Çözümleri” başlığı altında birçok bulguya rastlanmıştır. Araştırma sonuçlarının analiziyle ortaya konulan sonuçlar literatürdeki benzer çalışmalar ile karşılaştırılmıştır. Literatür çalışmalarında görüldüğü üzere uzaktan eğitim ile ilgili olarak yapılan araştırmaların büyük oranda yükseköğretim ile ilgili olduğu görülmüştür. Ayrıca uzaktan eğitim ile ilgili olarak ilköğretim ve orta öğretim düzeyinde gerçekleştirilen çalışmaların EBA uygulaması ile ilgili olduğu da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla araştırmanın odak noktası olan ilköğretim ve orta öğretim düzeyindeki öğretmenlerin uzaktan eğitim ile ilgili karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlara ilişkin ortaya koyduğu çözüm önerilerine dair bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle söz konusu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aşağıda konuyla ilgili literatürde yer alan benzer araştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

Uzaktan Eğitim Başlangıcında Karşılaşılan Sorunlar ana teması altındaki; “alt yapı ve donanım sorunları” ile “uyum sorunları” alt teması ile ilgili olarak araştırma kapsamında alt yapı ve donanım temelli sorunların ön plana çıktığı, uzaktan eğitime uyum konusunda yaşanan sorunların ise çoğunlukla motivasyon kaynaklı olduğu görülmüştür. Alt yapı ve donanım sorunlarının hem öğrenci hem de öğretmen bazında geçerliliği olan bir problem olduğunu söyleyebiliriz. COVID-19 salgını sürecinde EBA aracılığıyla sağlanan uzaktan eğitimde önemli rol alan lise öğretmenlerinin görüşlerini tespit etmek için Türker ve Dünder (2020) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda; uzaktan eğitimde EBA'nın etkin ve verimli kullanılmasındaki önemli engeller arasında; internet bağlantı kopuklukları, donanım yetersizliği, öğretmenin EBA'yı kullanmadaki deneyimsizliği, öğretmenin teknoloji kullanımındaki beceri yetersizliği ön plana çıkmaktadır.

Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara Öğretmen Çözümleri ana teması altındaki; “öğretmenin mesleki alanına yönelik çözümleri” ile “öğretmenin veli-öğrenciye yönelik çözümleri” alt teması ile ilgili olarak araştırma kapsamında en fazla başvurulan çözüm yolunun öğretmenin mesleki alanına yönelik olduğu görülmüştür.

Dolayısıyla burada, öğretmenin çözümü karşı taraftan diğer bir deyişle veli ve öğrenciden değil kendisinden bekleyerek süreçte aktif bir rol oynadığı söylenebilir. Tanik ve Önal (2020) tarafından, ortaokul öğrencilerinin MEB tarafından hazırlanan EBA aracılığıyla evde fen bilgisi öğrenmelerine ilişkin veli görüşlerinin uzaktan eğitimin zorunlu olduğu, uzaktan eğitim sürecinde değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda genel olarak velilerin EBA yoluyla fen eğitiminin öğrencilere faydalı olduğuna, fen öğretimi sırasında kullanılan görsel ve videoların dikkat çekici olduğuna, EBA'nın eğlenceli bir platform olduğuna ve uygulanabilirliği gibi avantajları olduğuna inandıklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca yine Türker ve Dündar (2020)'ın çalışmalarında tespit ettiği üzere EBA'nın; zengin içerik yapısı, canlı ders imkânı ve soru paylaşımı özelliği ile öğrenci kontrolünün mümkün olması gibi unsurların olumlu karşılandığı görülmektedir. Yine bu konuyla ilgili bir başka araştırmada (İnci Kuzu 2020), Covid-19 pandemi sürecinde aktif olarak uygulanan EBA TV aracılığıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitim kapsamında ilkökul öğrenci velilerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmışlar ve yapılan araştırma sonucunda; uzaktan eğitimin süreçte en iyi çözüm olduğu; derslerin içerik, süre ve hız açısından uygun olduğu; derslerin verimli geçtiği ve çocuklarının aktif dinleyici olarak derslere katıldığı; çocukların endişeli olmasına rağmen sınıf öğretmenleri ile iletişim içinde olduğu ve gerekli durumlarda yardım alabildikleri; günlük ders sayısı olarak iki dersin az olduğu; ders sırasında çevresel faktörlerin dikkati dağıttığı; ödev verilmemesi nedeniyle ders tekrarının yapılmadığı; dersleri TV'den izlenilebilmesine karşın telefondan izlenemediği gibi hususlar tespit edilmiştir. Yine bu tespitleri destekleyen başka bir araştırmada (Akkaş Baysal, Ocak ve Ocak 2020), COVID-19 sebebiyle 23.03.2020'de başlayan EBA uygulamasıyla ve ortaya çıkan benzer uzaktan eğitimle ilgili durumlara yönelik olarak, okul öncesi eğitim kurumlarında çocukları olan anne-baba görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda; okul öncesi eğitimde EBA ve diğer uzaktan eğitim faaliyetleri ile gerçekleştirilen uzaktan eğitimin; organizasyon, içerik, öğretmen, materyal türü ve zamanlama gibi konularda olumlu özelliklerin yanında işleyişle ilgili olarak olumsuzluklar ve aksaklıkların yaşandığı; olumsuz yönlerin geliştirilmesi gerektiği; okul öncesi öğretmenlerinin özellikle ekran başında kısa süreli etkinlikler gerçekleştirmesine karşın çocukların daha uzun süre ekran başında kalmak istemeleriyle ekran bağımlılığı eğilimlerinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızda Uzaktan Eğitim Sürecinde Meslektaşlarının ve Yöneticilerinin Öğretmene Katkıları ana teması altındaki; "üst yönetimlerin katkıları" alt teması ilgi olarak araştırma kapsamında ders programlarının düzenlenmesi ve idari yönden katkılar hususu baskın bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşan Aytaç (2021), öğretmenlerin COVID-19 pandemisi sürecinde eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak ve sürece ilişkin görüşlerini tartışmak amacıyla gerçekleştirdiği araştırma sonucunda; COVID-19 pandemi sürecinde öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında ve eğitimin sürekliliğinin sağlanmasında EBA TV/eğitim portalının önemli bir rol oynadığı, EBA TV/eğitim portalında içerik, sunum ve bağlantı konusunda sorunlar yaşanırken öğretmenlerin en sık karşılaştıkları sorunlar arasında öğrencilerin internet bağlantısı ile ilgili teknik ve donanımsal sorunları, öğrencilerin öğrenmeye yönelik motivasyonlarını koruyamamaları, velilerin öğrenme ortamı oluşturamaması, çevre ve evde çocukları için desteklerinin olmaması olarak tespit etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin çoğunluğu, COVID-19 pandemi sürecinde öğrencilerin psikolojilerinin olumsuz etkilendiği görüşünde olmakla birlikte, bu sürece uyum sağlayabilen öğrencilerin de olduğu dile getirmişler, öğretmenlerin meslektaşlarının teknolojiyi kullanmak için gerekli becerilere sahip olmadığını düşünmeleri ve uzaktan eğitim teknolojilerini kullanma motivasyonlarının düşük olduğu düşüncesinin de hâkim olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin COVID-19 pandemisinden sonra işlerin eskisi gibi olmayacağı düşüncesinde oldukları da vurgulanmıştır.

Yine Balaman ve Hanbay Tiryaki (2021), tarafından yapılan araştırmada COVID-19 sürecinde yürütülen uzaktan eğitim konusunda öğretmenlerin görüşlerini, ayrıca söz konusu sistemlerin öğrenme ve öğrenme-öğrenci-öğretmen üzerinde ne gibi etkilere yol açtığı, konuyla ilgili öğretmenler görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; “COVID-19 süreci özelinde karşılaşılan durumlar”, “Uzaktan eğitimin sağladığı kolaylıklar”, “Uzaktan eğitimde karşılaşılan dezavantajlar”, “Süreç boyunca hissedilen ihtiyaçlar” temalarına ulaşılmıştır. MEB’in sunduğu imkânların yeterli ve eğitim sisteminin bu duruma hazırlıklı olduğu, yerli ve güvenli canlı ders yazılımı ihtiyacı olduğu, öğretmenlerin uzaktan eğitimi yüz yüze eğitim kadar etkili görmediği, uzaktan eğitimde ölçme-değerlendirme konusunda problemlerin ortaya çıktığı, öğrencilerin bilgi teknolojileri yönüyle eşit imkân ve şartlara sahip olmadığı, öğretmenlerin uzaktan eğitim konusunda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduğu, ders devamı konusunda öğrencilerin sıkıntı yaşadığı tespit edilmiştir.

Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrenciler ile İlgili Karşılaşılan Sorunlar ana teması altındaki; “öğrenci uyum sorunları” ile “uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile karşılaşılan sorunlar” alt teması ile ilgili olarak araştırma kapsamında öğrencilerin; internet, bilgisayar, altyapı ve platform eksiklikleri ile karşılaştığı ve aynı zamanda motivasyon sorunları yaşadığı tespit edilmiştir. Serçemeli ve Kurnaz (2020), yaptıkları araştırmada COVID-19 dönemindeki uzaktan eğitim ile gerçekleştirilen muhasebe derslerinin bu dersi alan öğrenciler tarafından nasıl algılandığı, uzaktan eğitimle ilgili öz yeterlikleri ve uzaktan eğitimle gerçekleştirilen muhasebe derslerine yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda; geleneksel yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim yönteminin bir araya getirilerek yeni bir eğitim modeli diğer bir deyişle “ters yüz eğitim sistemi” aracılığıyla eğitim verilmesi konusunda fikir birliğine vardıkları görülmüştür. Kürtüncü ve Kurt (2020), tarafından COVID-19 pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin yaşadıkları sorunların belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda; öğrencilerin çoğunun hem teori hem de uygulamalı derslerin uzaktan eğitim ile alınmasının yetersiz olduğunu, okulu dondurmaya düşünmediklerini ancak okulun uzayacağını düşündüklerini belirterek yaşanan sorunları; “uzaktan eğitim alt yapısındaki sorunlar”, “eğitimin yüz yüze olmaması”, “imkân kısıtlılığı”, “pandeminin getirdiği duygudurum” ve “sınav kaygısı” olarak belirtmişlerdir. Çözüm önerileri arasında; “uzaktan eğitim alt yapısının iyileştirilmesi”, “web tabanlı ek uygulamaların kullanılması”, “sınav yerine ödev verilmesi” ve “hızlandırılmış program” olarak belirttikleri tespit edilmiştir. Gökbulut (2021), üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada öğrencilerin uzaktan eğitim ve mobil öğrenmeye yönelik algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda; öğrencilerde uzaktan eğitime yönelik algı düzeyinin orta, uzaktan eğitime yönelik algı ile mobil öğrenmeye karşı hazır bulunuşluk düzeyi arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu araştırmaların sonucunda öğrencilerin hem altyapı hem de öğrenme sorunları üzerinde durdukları görülmüştür.

Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Daha Avantajlı Olabilmeleri için Yapılması Gerekenler ana teması altındaki; “sürecin devamına yönelik öğretmen önerileri” alt teması ilgi olarak araştırma kapsamında öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenmesi ve uzaktan eğitim ile ilgili öğretmenlerin eğitilmesi konusundaki tavsiyeler ön plana çıkmaktadır. Yukarıdaki veriyi destekleyecek ve geliştirecek şekilde Can (2020), COVID-19’un açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına etkilerini tespit etmek gelecekteki uygulamalara yönelik çeşitli öneriler geliştirmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışma sonucunda; COVID-19 pandemisinin önemli pedagojik yansımalarının olduğu, uzaktan eğitim için bir talep artışının olduğu, uzaktan eğitimin öneminin anlaşılmaya başlandığı, sadece niceliğin değil niteliğin de önemli olduğu tespit edilmiş olup ayrıca uzaktan eğitim sisteminin; altyapı, erişim, güvenlik, içerik, tasarım, uygulama, kalite, mevzuat ve pedagojik açıdan güçlendirilmesi gerektiği sonucuna da varılmıştır.

Aydın (2020), EBA aracılığıyla gerçekleştirilen Türkçe derslerine yönelik öğrenci görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamış olup elde ettiği sonuçlar arasında, öğrencilerin; EBA ile gerçekleştirilen Türkçe derslerinin katkı sağladığı, Türkçe ders takiplerinin keyifli olduğu, derslerin yeterince takip edilebildiği, etkinliklerin yeterli olmakla birlikte ders süresinin ve soru sayısının yetersiz olduğunu tespit etmiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi literatürde yer alan bazı araştırma ve çalışma sonuçlarından anlaşılacağı üzere bir zorunluluk sonucu ortaya çıkan uzaktan eğitim modeli ile ilgili olarak alınması gereken uzun bir mesafe olduğu anlaşılmaktadır. Açıkça belirtmek gerekir ki uzaktan eğitim konusunda bilinç düzeyinin artması için öncelikle teknolojik okur-yazarlık düzeyinin yükselmesi ve beraberinde ihtiyaç duyulan gerekli teknolojik araç-gerecin tüm öğrenciler açısından eşit ve ulaşılabilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde her ne kadar iyi ve üst düzeyde bir uzaktan eğitim sistemi kurulursa kurulsun yine de istenilen başarı düzeyi yakalanamayacaktır.

Araştırma sonuçları bağlamında; "(i) uzaktan eğitimin daha etkin verimli yürütülebilmesi için alt yapı ve donanım temelli sorunların giderilmesi, (ii) öğrencilerin motivasyon düzeylerinin yükseltilmesi, (iii) öğretmenlerin mesleki alanına yönelik yeterliliklerinin desteklenmesi, (iv) ders programlarının düzenlenerek idari yönden katkıların artarak devam etmesi; (v) öğrencilerin internet, bilgisayar, altyapı ve platform eksikliklerinin giderilmesi; (vi) öğretmenlerin süreçte moral olarak desteklenerek uzaktan eğitim ile ilgili öğretmenlerin eğitilmesi" önerilerinde bulunulabilir.

Kaynakça

- Adıyaman, Z. (2001). Uzaktan eğitim yoluyla yabancı dil öğretimi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology TOJET*, 1(11), 92-97.
- Akdemir, O. (2011). Teaching Math Online: Current Practices in Turkey. *Journal of Educational, Technology Systems*, 39(1), 47-64.
- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 69-71.
- Akkaş Baysal, E.; Ocak, G. & Ocak, İ. (2020). Covid-19 Salgını Sürecinde Okul Öncesi Çocuklarının EBA ve Diğer Uzaktan Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Ebeveyn Görüşleri, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 6(2), 185-214.
- Akkuş, İ. & Acar, S. (2017). Eş zamanlı öğrenme ortamlarında karşılaşılan teknik sorunların öğretici ve öğrenen üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 363-376.
- Akyürek, M.İ. (2020). Uzaktan eğitim: bir alanyazın taraması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Al, U. & Orçun Madran, R. (2004). Web tabanlı uzaktan eğitim sistemleri: Sahip olması gereken özellikler ve standartlar. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 259-271.
- Allen, I.E. & Seaman, J. (2017). Digital learning compass: distance education enrollment report: 2017. Babson Survey Research Group. <https://onlinelearningsurvey.com/reports/digitallearningcompassenrollment2017.pdf>
- Askeland, G. A. & Payne, M. (2007). Distance education and international social work education. *European Journal of Social Work*. 10(2), 161-174.
- Aydemir, M. (2018). Uzaktan eğitim program, ders ve materyal tasarımı. Ankara: Eğitim Yayınevi
- Aydın, E. (2020). Covid-19 Döneminde EBA Tv Üzerinden Yapılan Türkçe Derslerinin Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 877-894.
- Aytaç, T. (2021). The Problems Faced by Teachers in Turkey during the COVID-19 Pandemic and Their Opinions. *International Journal of Progressive Education*, 17(1), 404-420.
- Balaban, E. (2012). Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitim ve bir proje önerisi. İstanbul: Işık Üniversitesi

Balaman, F. & Hanbay Tiryaki, S. (2021). Corona Virüs (Covid-19) Nedeniyle Mecburi Yürütülen Uzaktan Eğitim Hakkında Öğretmen Görüşleri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 10(1), 52-84.

Balta, Y. & Türel, Y.K. (2013). Çevrimiçi uzaktan eğitimde kullanılan farklı ölçme değerlendirme yaklaşımlarına ilişkin bir inceleme. Turkish Studies-International Periodic for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(3), 37-45.

Başar, M.; Arslan, S.; Günsel, E. & Akpınar, M. (2019). Distance education perceptions of prospective teachers. Journal of Multidisciplinary Studies in Education, 3(2), 14-22.

Bates, A. (2015). Teaching in a digital age. Open Educational Resources Collection. 6. University of Missouri, St. Louis. <https://irl.umsl.edu/oer/6>

Bilgiç, H.G. & Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim kurumları web tabanlı uzaktan eğitim programlarında yaşanan sorunlar. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 1(3), 26-50.

Bonk, C. (2001). Online teaching in an online world. http://www.publicationshare.com/docs/faculty_survey_report.pdf Erişim tarihi: 20.06.2020

Boz, A. (2019). Öğretmen Adaylarının Teknoloji Kabullenme ve Kullanımı Bağlamında Uzaktan Eğitim Algılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Bozkurt, A. (2016). Bağlantıcı kitleleşme açık çevrimiçi derslerde etkileşim örüntüleri ve öğrenen-öğreten rollerinin belirlenmesi. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 3(2), 85-124.

Bulun, M.; Gülnar, B. & Güran, M. S. (2004). Eğitimde mobil teknolojiler. The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET, 3(2), 1303-6521

Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6(2), 11-53.

Demir, E. (2014). Uzaktan eğitime genel bir bakış. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (39)

Ekici, G. (2003). Uzaktan eğitim ortamlarının seçiminde öğrencilerin öğrenme stillerinin önemi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24, 48-55.

Ekici, G. (2003). Uzaktan eğitim ortamlarının seçiminde öğrencilerin öğrenme stillerinin önemi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(24), 48-55

Eygü, H. & Karaman, S. (2013). Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 36-59.

Falowo, R.O. (2007). Factors impeding implementation of web-based distance learning. AACE Journal, 15(3), 315-338.

Gökbulut, B. (2020). Distance education students’ opinions on distance education. Durnalı, M. & Limon, İ. (Ed.) Enriching Teaching and Learning Environments with Contemporary Technologies (p. 138-152). USA: IGI Global

Gökbulut, B. (2021). Uzaktan eğitim öğrencilerinin bakış açısıyla uzaktan eğitim ve mobil öğrenme. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 11(1), 160-177.

Gökçe, A.T. (2008). Küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (11), 1-12.

Guri-Rosenblit, S. (2005). ‘Distance education’ and ‘e-learning’: Not the same thing. Higher Education, 49(4), 467-493.

Gürer, M.D.; Tekinarsan, E. ve Yavuzalp, N. (2016). Çevrimiçi Ders Veren Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Hakkındaki Görüşleri, Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 7(1), 47-78.

Herand, D. &Hatipoğlu, Z.A. (2014). Uzaktan eğitim ve uzaktan eğitim platformları'nın karşılaştırılması. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1), 65-75

Hızal, A. (1983). Uzaktan eğitim süreçleri ve yazılı gereçler. Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 57.

İnci Kuzu, Ç. (2021). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan İlkokul Uzaktan Eğitim Programı (EBA Tv) ile İlgili Veli Görüşleri. Milli Eğitim Dergisi, 49(1), 505-527.

İşman, A. (2008). Uzaktan eğitim. Pegem Akademi.

Kaya, Z. (2002). Uzaktan Eğitim. Ankara: Pegama Yayıncılık.

Kıralı, F.N. &Alcı, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim algısına ilişkin görüşleri. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 8(30), 55-83.

Kırmızıgül, H.G. (2020). CoVid-19 Salgını ve Beraberinde Getirdiği Eğitim Süreci. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(5), 283-289.

Kürtüncü, M. &Kurt, A. (2020). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(5), 66-77.

Li, X. (2009). Review of distanceeducationused in highereducation in China. AsianJournal of DistanceEducation, 7(2), 22-27.

MacWilliams. (2000). Turkey'sOld-FashionedDistanceEducationDrawstheLargestStudent Body on Earth. Chronicle of HigherEducation, 47(4), 41-42.

McBurnie, G. (2002). Küreselleşme, GATS ve ulus-aşırı eğitim. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(1), 169-190.

Moore, M.G.&Kearsley, G. (2005). Distanceeducation: A systemsview of online learning. Cengage Learning.

Odabaş, H. (2003). İnternet tabanlı uzaktan eğitim ve bilgi ve belge yönetimi. Türk Kütüphaneciliği, 17(1), 22-36.

Orhan, F. &Akkoyunlu, B. (1999). Uzaktan eğitim yaklaşımında temel eğitim 1. kademe öğretmenleri'nin video destekli hizmetiçi eğitimi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(17), 134-141

Özer, M. (2020). EducationalpolicyactionsbytheMinistry of NationalEducation in the times of COVID-19 pandemic in Turkey. Kastamonu Eğitim Dergisi, 28(3), 1124-1129.

Öztürk, S. &İliş, B.E. (2020). Koronavirüs Hastalığı 2019 (Covid-19) Küresel Salgının, Ortaya Çıkmasından İtibaren Meydana Gelen Önemli Olayların Kronolojisi, https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=covid19_kronoloji_enformatik_by.pdf, Erişim Tarihi: 15.05.2020

Schlosser, A.L., &Simonson, M. (2002). Distanceeducation: Definition andglossary of terms(Second ed.). Iap.

Serçemeli, M. &Kurnaz, E. (2020). COVID-19 Pandemi Döneminde Öğrencilerin Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açılırları Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi, 4(1), 40-53.

;Simonson, M., Schlosser, C.,&Orellana, A. (2011). Distanceeducationresearch: A review of the literature. Journal of Computing in HigherEducation, 23(2-3), 124.

Tanik-Önal, N.& Önal, N. (2020). TeachingSciencethroughDistanceEducationduringthe COVID-19 Pandemic. International Online Journal of EducationandTeaching, 7(4), 1898-1911.

Toptaş, E. (2001). Uzaktan eğitim ve kütüphanecilik bölümlerinde uygulanması: A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü için bir model. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tuncer, M. &Taşpınar, M. (2008). SanalOrtamdaEğitim ve ÖğretiminGeleceği ve OlasıSorunlar, SosyalBilimlerDergisi, 10(1),125-144.

Türker, F.M. (2014). Web tabanlı uzaktan Türkçe öğretimi uygulamalarının yazılı anlatım dersinde başarı ve tutuma etkisi. Doktora Tezi. Çanakkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Türker, A.& Dündar, E. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Eğitim Bilişim Ağı (EBA) Üzerinden Yürütülen Uzaktan Eğitimlerle İlgili Lise Öğretmenlerinin Görüşleri. Millî Eğitim, 49(1), (323-342).

Tüysüz, C. & Aydın, H. (2007). Web Tabanlı Öğrenmenin İlköğretim Okulu Düzeyindeki Öğrencilerin Tutumuna Etkisi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, 73-84

UNESCO (2020, March 27). Teacher Task Force calls to support 63 million teachers touched by the COVID-19 crisis. UNESCO. Retrieved from <https://en.unesco.org/news/teacher-taskforce-calls-support-63-million-teachers-touched-covid-19-crisis>

UNESCO. (2020). COVID-19 educational disruption and response, <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>, web adresinden 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.

UNICEF. (2020). COVID-19: More than 95 per cent of children are out of school in Latin America and the Caribbean. <https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-more-95-percent-children-are-out-school-latin-america-and-caribbean>, web adresinden 03 Nisan

Üşün, S. (2006). Uzaktan eğitim, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yalabık, N. (2001). Uzaktan eğitim: ODTÜ Deneyimleri. TBD Bilişim. 80.

Yalman, M. (2013). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Bilgisayar Destekli Uzaktan Eğitim Sistemi (Moodle) Memnuniyet Düzeyleri. Electronic Turkish Studies, 8(8), 1395-1406

Yang, R., & Vidovich, L. (2002). Üniversiteleri küreselleşme bağlamında konumlandırmak. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(1), 209-222.

Yazıcı, A.; Altaş, I. & Demiray, U. (2001). Distance education on the Net: A model for developing countries. Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE, 2(2), 24-35.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zawacki-Richter, O.; Brown, T. & Delport (2007). R. Mobile Learning=Distance Education 2.0?. Paper submission for the EDEN Annual Conference, 13-16 June 2007, Naples, Italy